

En uurd forüt

2013 häi e **Friisk Foriining** har 90-iiri feriiinsjubiläum. We wan üüs foriining uk en gruteren intresiirden floose forstale än wise, hü we for en frasch tukamst uuge wan.

Am üs bääder kânen tu liiren, mötj följik jarst iinjensen en kink önj e tid tubääglöke än dan uk üüs ferbininge tu oudere organisatsjoone wat nauer önjkiike.

We hoowe, dât maning döör jüheer tuhuupefooting en nauer än bääder bil foon e Friisk Foriining foue.

En strääwen fort frasch

Di 25. moi 1923 wus måäst en historisch dootem for Fraslönj. E Friesisch-Schleswigscher Verein, wat eefter e krich e noome jarst tu Foriining for nationale Frashe än lääser tu Foriining for nationale Friiske schafted, än wat sunt et iir 2003 Friisk Foriining hât, as dideere dâi grünläid wörden. Fort jarst tooch wörd deer en organisatsjoon grünläid, wat har önj har statuute deertu bekând, dât da frasche en äin följik san. Önj e frasch historii heet et fâliwas åltens änkelte manschne jääwen, wat säid hääwe, dât da frasche en äin följik san. Ouers uler as et sü wid kiimen, dât ferseecht wörd än soomel suk frasche önj en feriiin.

Tu jüdeer tid, tu e önjfång foon da twuntier iirnge, wus et oueremätje mödji än trees in for äine natsjonaal-frasche toochte. Tjüsche än dânsche wjarn uk eefter e oufstiming nuch lung ai iinj am e grânsferluup. Än deer bliif et uk nuch iirnge lung bai ma. Ouerdât di stoot toocht, frasch stiirt bait foramkaamen än bait liiren foont tjüsch, wus et niinj wuner, dât heer bai üs foon e stoot åles dânj wörd, am e tjüsch kultuur tu stipen än iinj e natsjonaal-frasch bewääging tu striden.

Da natsjonaale frasche häin di toochte, dât jü frasch följikskultuur än di frasche spräke bloot dan en tukamst häin, wan ham bai da nordfrasche en äin bewustweesen as frasche instald. En toochte, weer we as foriining diling nuch aw bäge.

Eefter 1925 trätj üüs foriining ma en "Liste Friesland" bai komunaale woole önj än wus önj e krisdâi foon Söödtuner fertrin. Sunt jüdeer tid hääwe we ål ma oudere manerhäide önj hiilj Euroopa tuhuupeuuged. Önjt Tjüsch Rik wörden kontakte tu e sorbisch, litauisch, polnisch än forålem tu e dânsch manerhäid apbaged.

Wus et önj e twuntier iirnge ål swäär än fertrees en äin frasch miining, sü wus et önjt Treed Rik måäst ünemöölik. Frasche toochte wörden foon e tjüsche stoot foon e hönj wised. En stoot, wat je deereefter tråchtid, dât et mân nuch "linj följik - iinj rik - än fäärer" jeewe schölj. Följik muurst ai mör öfentlik am en frasch följik unti en frasch manerhäid snååke. Sam foon üüs lasmoote wörden foon e NS-stoot trüwed än for da manschne, wat üüs foriining for-stöön, wus et wälj jü swäärst tid önj jare laawen.

Eefter e krich wälj e Friesisch-Schleswigscher Verein mat årbe foon for e krich widere mååge. Da iirnge for 1945 häin wised, dât latje manerhäide et åliine åltens swäär häin än deeram san we ma e dânsch manerhäid önj kontakt trin än uuge sunt jüdeer tid önj maning berike ma ja tuhuupe.

Ål eeder önj e önjfångstid häi üüs foriining begram, dât följik uk politisch fort frasch årbe schölj. Deeram hääwe we üs uk eefter 1945 widere aw dideere wise fort frasch inseet. Politisch wörden we foon nü ouf önj foon e SöödsLaswiksche Wäälerferbånd (SSW) fertrin, wat frasche än dânsche gemiinsoom grünläid häin.

Dât uugen ma än for e spräke, historii än kultuur stöo bai e Friisk Foriining uk önj e eefterkrichstid boowerst aw. Önj da fütter iirnge ferlångd üüs foriining, am en biispiel tu nååmen, dât frasche e möölikhäid hääwe schönj, önj en nai indikden kuuch en eksistâns aptubägen, sü dât deer wider en frasch spräkehuuchborj apkaame köö.

Ouers uk frasche eene än waagiinje, weer huum aw frisch am följk än wråål diskutiird, wörden döörfjard, musiik- än teotereene wörden organisiird, än e Friisk Foriining heet har deerfor inseet, dåt et fraschen schöljunerrucht jäif.

Önj da füftier iirnge wörd e frasche wåksene-unerrucht widere plääged än et modål "Risem Schölj" önj e gung seet. Risem Schölj as diling dåt iinjsist schölj, weer et frisch ai bloots schöljfeek, ouers uk, tubai dånsh än tjüsch, unerruchtsspråke as. Ma e tid wörden maning frasche böke foon e Friisk Foriining ütdänj än möre iirnge bait grut frisch-tjüsch uurdebök maårbed. Än et stipen foont frisch bjarne- än jöögedårbe häi åltens en huugen wjart for üs.

Müüle än äädergrüne

E Friisk Foriining as en feriin, wat ham for hiilj Nordfraschlönj inseet än uk seelschaplike müüle for üüs lönj än üüs tukamst heet. We seete üs for ålem deer in, weer we wat for e frasche språke än üüs följkskultuur düünj koone. Üüs motiwatsjoon kamt for-ålem foon di toochte, dåt da frasche en äin följk ma en äin natsjonalitåat san. We wan as tjüsche stootsbürgere än as frasche ma üüsen språke än üüs kultuur en tukamst heewe. We wan dåt e frasche språke än e frisch kultuur as likwjardi önj üüs tjüsch dominiird amwråål önjerkånd wårde. Deeram hääwe we uk äine forstalinge, hū´t mat frisch årbe önj e tukamst widereluupe schal. Wat we ferlänge än wat we wan, as schinboor foole, ouers we miine, dåt we wid forüt tånke schan. Heer fülle üüs wichtiste forstalinge for e tukamst:

Di frasche schöljunerrucht önj da schoule önj Nordfraschlönj schal ütbåged wårde. Önj e tukamst schal deerfor sörid wårde, dåt et foon e jarst bit tu e leest klas fraschunerrucht jeeft. Deerfor schan we mör fraschliirere instale. Eeftert seelwi münster schal e wåkseneunerrucht, et bjarnetünsårbe än et årbe for e frisch jööged ütbåged wårde. We brüke mör manschne, wat en waasenschaplik ütbildung önjt feek „frisch“ forwise koone. Deeram schan nuch mör madle fort feek „frisch“ önj da huuchschoule paroot stald wårde.

Wan e språke önj e tukamst wider mör brükd än önj åle berike foont laawen forkaame schal, as et nüsi, dåt e frasche språke önj åle meedie fertrin as. Lungfristi schal et sü weese, dåt da änkelte meedie (bleese, raadio, fiirnsiien) ferplåchtet wårde, än brång wat aw frisch.

Da schilde bai öfentlike gebüude önj Nordfraschlönj än aw Hålilönj, süwålj bai da stootlike as uk bai da priwootwärtschaplik organisiirde ferwåltunge (pust, boon, ä.s.w.), schan önj twäär språke weese. Dåt seelwi jült uk for da toorpsschilde (stroote, boonhuf, ...) unti da puststämple. Heer breege nuch ruchtlik ferplåchtende grünlååge.

Da frasche schan et rucht heewe, jare mamenspråke ouerfor ferwåltunge än instituutsjoone tu brüken. Dåt håt, dåt frisch önj e tukamst di tweede åmtsspråke önj e Kris Nordfraschlönj än aw Hålilönj weese schal, sü as et fort weestfrisch önj e Neederlönje di fål as.

Önj e loons- än komunaalplooning schan frasche intråse ma inbünen wårde. Dåt lönj Slaswik-Holstiinj än da komuune schan deerbai forålem aw e ökologii, e loonskarakter än da regjonaalkultuure åchte. Dåt e frisch jööged önj e tukamst årbe önjt äin lönj fine koon, as en ökonomisch säåkeren grünlååge oueremåtje wichti for Nordfraschlönj. Deerfor schal e ökonomisch önjtwikling foon Nordfraschlönj ma spesjåle EU-, bundes- än loonsprogame ütbåged wårde.

Di manerhåideartikel 5 önj e loonsferfooting foon Slaswik-Holstiinj schal sü ferånerd wårde, dåt da gemiinde, di kris än et lönj fååst deertu ferplåchtet wårde, et frisch tu stipen. Uk önj e bundesferfooting schal sün manerhåideartikel ma apnügen wårde än dideere artikel schal dan uk önj da änkelte ruchte än råigle amseet wårde.

En ütffjarlik twäärspråki (frisch än tjüsch) tuhuupestaling foon üüs fordringe for e tukamst, üüs teesepapiir „Frisch önjt 21. lirhunert“, koon följk aw üüs sekretariot füünj.

Dåt tuhuupeårben ma ouderfölj

As ferii, wat for fraschen spräke än frisch kultur årbet, koon huum oofting mör döörseete, wan huum ma oudere floose tuhuupeårbet, wat äänlike müüle häåwe. Ut di grün häåwe we åltens goue kontakte tu maning frasche organisatsjoone önj Nord-, Ååst- än Weestfräsch-lönj hädj. Traditsjonål häåwe we uk en nåår ferbining tu üüs dånsche waane heer önjt gränslönj. Deer ütouer san we ma oudere manerhäide önj Euroopa aw möre wise ferbünen. Et fölit en tuhuupestaling ouer da ferbininge foon e Friisk Foriining:

Dåt årben for e frasche spräke as et wichtist müülj foon üüs foriining. Heerbai årbe we ma oudere frasche feriiine tuhuupe. Önj Risem-Lunham hiirt e Friisk Foriining sūdånji tut Toorpsgreemium, wat ham amt spräkeårbe än et frisch elemänt önjt toorpslaawen kumert. Önj e berik bjarne- än jöögedårbe uuge we fort mååst ma e Rökefloose tuhuupe. We stipe e Rökefloose bait organisiiren än finansiiren foon bjarneråise, spräkeråise än oudere aktiwitääte for bjarne än junge manschne. E Friisk Foriining heet bait grünleeden foont Nordfriisk Instituut en wichti rul spaald. Deerfor häåwe we bål üt traditsjoon en gou ferhüülj tut Nordfriisk Instituut än årbe weer't mån gungt tuhuupe. Forålem gungt et deerbai amt ütduoen foon böke, ouers uk am maning oudere keere, wat önj e frisch bewääging en was rul spaale. Oufsånj deerfoon san we süwålj önjt stjör as uk önj e bairådj foon e instituutsferiin fertrin.

Tu da huuchschoole önj Kil än Flansborj heet e Friisk Foriining wichtie kontakte. Ai bloot wat et spräkeårbe önjgungt, årbet e Friisk Foriining deer ütouer mat Nordfräsch Uurdebökstää önj Kil gödj tuhuupe.

Önj e Fräsche Rådj (Seksjoon Nord), en koordinatsjoonsorgaan foon ånkelte nordfräsche organisatsjoone, häåwe we twäär fertreesere än stale tutids ma Ilse Johanna Christiansen di formoon. Önjt gehiilj heet e Fräsche Rådj tiin lasmoot. Da seksjoone Nord, Ååst än Weest san tu e Fräsche Rådj foon da trii Fraschlönje tuhuupeslin - aw dideere wise san we uk interfriisk fertrin. Et jeeft ouers nuch en hiilen bårj oudere kontakte twasche e Friisk Foriining än da frasche önj Weest- än Ååstfräschlönj.

Sunt began ouf önj as e Friisk Foriining lasmoot foon e Föederalistisch Unioon foon Europääische Följkefloose (FUEV) än foont natsjonaal Komitee foont Europääisch Kantoor for Spräkemanerhäide önj Tjüschlönj.

Önj da leeste iirnge häåwe we maning kontakte tu oudere manerhäide än följkefloose apnūmen. Döör råise än besåke prunge we erfåringe üt. Tu sam foon ja jeeft et baibliwene kontakte, wat ooftingenooch ål en fründschapliken än persöönliken äädergrün häåwe.

Önj Tjüschlönj jeeft et en tuhuupeårben ma da sorbe, da sinti än rooma än natörlik ma e dånsh manerhäid. Nååre ferbininge bestönje tu di Dånsche Schöljferiin (Dansk Skoleforening), wat uk di dreeger foon Risem Schölj as, än tu e Söödslaswiksche Feriin (Sydslesvigsk Forening).

E Friisk Foriining leet har foon e Söödslaswiksche Wäälerferbånd (SSW) politisch fertreese. Süwålj önj ånkelte gemiinde as uk önj e krisdåi foon Nordfräsch-lönj än e loondåi foon Slaswik-Holstiinj koon üüs foriining sūdånji diråkt influus naame. Bai e loondåi jeeft et aptu nuch en "Greemium for frååge, wat di frasche följkefloose önjgunge". Önj dåtdeer greemium heet e Friisk Foriining en diråkten fertreeseer än koon sü bai e loonsregiiring ma sin miining tu uurds kaame. Ouers tubai da heer nåmde ofi-sjåle kontakte laawet üüs årbe uk foon riin persöönlike ferbininge, wat we tu maning ånkelt-persoone än organisatsjoone häåwe. Suk kontakte koone oofting foon gruten gåågen önj e warkeldåi weese.

Dåt däikerdäis arbe fort frisch

Persöönlike ferbininge san uk en gouen grünlååge for üüs frisch baasisårbe. E Friisk Foriining stipet maning ünlike aktiwitääte, süwålj ideål än finansjål.

Tut feriinsårbe foon e Friisk Foriining hiirt uk bjarne- än jöögedårbe, sü as bjarneräise än bjarnefåste än spaaleeftermadie. Tum biispiel häåwe we en bjarne- än jöögedfloose önj e gung seet, wat ham önjt fersoomlingshüs önj Mönkebel drååwet. We stipe uk jöögedårbe bütetfor üüsen feriin. E hoodsååge as, dåt e frische språke än kultuur bai dåt, wat´s döörfääre, önj e foregrün stoont.

Fort jöögedårbe heet e Friisk Foriining en jöögedkonsulänt instald, wat en wörklik gou arbe lååstet. Dåtdeer arbe schal önj e tukamst ütwidet wårde.

Önj e berik bjarne- än jöögedårbe fålt uk Risem Schölj. E Friisk Foriining heet et schölj ma önj e gung seet. Da aktiwitääte trinam et schölj än di feekouergripene frischunerrucht aw dåtdeer schölj jüle as forbil for maning manerhäideschoule önj Euroopa, ou-ers uk for üüs öfentlike schoule önj Nordfraschlönj. We miine, dåt jüst dåt arbe mat frisch önj üüs schoule en besuners huugen wjart heet. Deerfor wårt Risem Schölj önj sin warkeldäisårbe än bai sin projåkte besuners foon üs stiped. Jüstsü bemöite we üs amt frisch önj e bjarnetöönunge ma finansjålen stipe än praktisch heelp. Tubai e bjarnetöönunge siie we et uk as wichtien apgoowe, spaalkrise for latje bjarne önj e gung tu seeten.

For hu iirnge san we deerma begand än rucht en Friisk Harfsthuuchschölj in. Fiiw deege lung wårde ünlike kreatiive kurse for bjarne än wåksene önjbin. Önj e foregrün stoont, dåt åle aktiwitääte aw frisch for ham gunge. Et Friisk Harfsthuuchschölj as for en arken ääm. Dåt håt, wal huum frisch liire unti frisch hiire, frische kånenliire unti iinjfåch en lung waagiinje hiilj än åål aw frisch ferbrånge, sü as huum hartlik wålkiimen tut Friisk Harfsthuuchschölj.

Önj e berik eenschölj än arbe for wåksene biidje we frischkurse än fordreeginge önj.

En uurdebök-årbesfloose foon üüsen feriin as deerbai, en nai tjüsch-frisch uurdebök tuhuupetustalen. E **Friisk Foriining** heet sunt hu iirnge maning böke tu ünlike teeme ütjänj. En bökelist ma da böke än publikatsjoone, wat följik bai üs kuupe koon, fåit huum aw üüs sekretariot.

Uner e tiitel "Klaar kiming" heet e **Friisk Foriining** di jarste film, wat mååst hiilj än åål aw frisch as, produsiird. Di film jeeft et ma tjüsche, dånsche unti ånglische unertiitle än as uk aw üüs sekretariot tu kuups.

Foon da füftier iirnge ouf önj häåwe we en lasmooteblees ma di noome "Üüsen äine wåi" ütjänj. "Üüsen äine wåi" wus komplåt aw frisch schraawen. Sunt hu iirnge as üüs lasmooteblees tu "Friisk Tising" amnåmd wörden. Dåt blees informiirt am üüs foriiningsårbe, ålgemiine manerhäidefrååge, termiine än am teeme, wat Nordfraschlönj önjgunge.

Fååste termiine önjt iir san åltens en wunterfåst ma gråinküüljåäsen än en samerütfluch.

Wård lasmoot bai e "Foriining"

Wan dü de ma dät, wat heer beschraawen as önjspreegen fäilst än dü üüs arbe fort frisch stipe wää, dan wård lasmoot foon e Friisk Foriining.

Wan dü lasmoot foon e **Friisk Foriining** bast ...

- koost dü aw üüs lasmootefersoomling deerouer ma rädje, weerfor e Friisk Foriining har inseete schal,
- fäist dü fjouer tooche önjt iir jü tidschraft „Nordfriesland“ foont Nordfriisk Instituut tuschakd,
- fäist dü üüs lasmooteblees „Friisk Tising“ än e tórdis-ütgoowe foon Flensburg Avis tuschakd,
- koost dü böke än publikatsjoone for en bilieren lasmootepris kuupe, än dü fäist bai oudere forheewen, wat e Friisk Foriining döörfjart, en lasmooterabat.

As lasmoot foon e Friisk Foriining koost dü de ma üs tuhuupe fort frisch inseete än stipest aw en iinjfâchen wise üüs striden for e frache spräke än e frisch kultur.

Üüs lasmoot-kontingänt läit nü bai 15 Euro for ainkeltlasmoote än 25 Euro for famiilie önjt iir. Wan dü lasmoot wårde wää, tórst dü bloot et lasmoote-insäken (http://friiske.de/deutsch/mitglied-werden/?lang=de_DE) ütfeele än unerschiwe än tu üüs sekretariot schake. E önjschraft as:

Friisk Foriining

Friisk Hüs

Süderstr. 6

25821 Bredstedt/Bräist

Telefoon: 04671-6024154

Faks: -164

limäil: info@friiske.de